

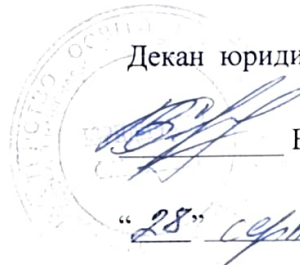
Міністерство освіти і науки України

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

Кафедра конституційного і муніципального права

“ЗАТВЕРДЖУЮ”

Декан юридичного факультету

Віталій СЕРЬОГІН

“28” серпня 2025 р.

**РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
ІНСТИТУТИ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА**

рівень вищої освіти: перший (бакалаврський)

галузь знань: 08 Право

спеціальність: 081 Право

освітня програма: Право

вид дисципліни: за вибором

факультет: юридичний

2024 / 2025 навчальний рік

Програму рекомендовано до затвердження вченою радою юридичного факультету

“28” серпня 2025 року, протокол № 1

РОЗРОБНИК ПРОГРАМИ: Зубенко Ганна Вікторівна, к.ю.н., доцент, доцент кафедри конституційного і муніципального права

Програму схвалено на засіданні кафедри конституційного і муніципального права

Протокол від “27” серпня 2025 року № 11

Завідувач кафедри
конституційного і муніципального права _____ Марк ВОРОНОВ

Програму погоджено з гарантом освітньо-професійної програми Право

Гарант освітньої професійної програми _____ Наталія ГРИШИНА

Програму погоджено науково-методичною комісією юридичного факультету

Протокол від “28” серпня 2025 року № 1

Голова науково-методичної комісії
юридичного факультету _____ Ганна ЗУБЕНКО

ВСТУП

Програма навчальної дисципліни «Інститути громадянського суспільства» складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки бакалаврів спеціальності 081 Право

1. Опис навчальної дисципліни

1.1. Мета викладання навчальної дисципліни

Метою викладання навчальної дисципліни є підготовка фахівців, які мають високу правосвідомість та правову культуру, володіють необхідними в їхній професійній діяльності знаннями про громадянське суспільство та його інститути для вирішення конкретних завдань; здібних самостійно і грамотно орієнтуватись у сучасних правовідносинах в сфері створення та функціонування інститутів громадянського суспільства, приймати виважені та обґрунтовані рішення в рамках своєї професійної компетенції.

1.2. Основні завдання вивчення дисципліни

Основними завданнями вивчення дисципліни є формування таких компетентностей: здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях; знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності; здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні; здатність застосовувати знання завдань, принципів і доктрин національного права, а також змісту інституту громадянського суспільства тощо.

1.3. Кількість кредитів

5

1.4. Загальна кількість годин

120

1.5. Характеристика навчальної дисципліни	
за вибором	
Денна форма навчання	Заочна (дистанційна) форма навчання
Рік підготовки	
2-й	2-й
Семестр	
3-й	3-й
Лекції	
32 год.	8 год.
Практичні, семінарські заняття	
16/10* год.	4 год.
Самостійна робота	
72/78* год.	108 год.
У тому числі індивідуальні завдання	
10 год.	

* у разі формування малочисельних груп обсяг аудиторного навчального навантаження, відведеного на вивчення навчальної дисципліни, зменшується відповідно до Положення про планування й звітування науково-педагогічних працівників Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна

1.6. Перелік компетентностей, що формує дана дисципліна

Згідно з вимогами освітньо-професійної програми дисципліна формує такі компетентності:

- ЗК 2. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях;
- ЗК 3. Знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності;
- ЗК 11. Здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні;
- ЗК 13. Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку права, його місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій;
- СК 3. Повага до честі і гідності людини як найвищої соціальної цінності, розуміння їх правової природи;
- СК 7. Здатність застосовувати знання завдань, принципів і доктрин національного права, а також змісту правових інститутів, щонайменше з таких галузей права, як: конституційне право, адміністративне право і адміністративне процесуальне право, цивільне і цивільне процесуальне право, кримінальне і кримінальне процесуальне право;
- СК 8. Знання і розуміння особливостей реалізації та застосування норм матеріального і процесуального права.

1.7. Перелік результатів навчання, що формує дана дисципліна

Згідно з вимогами освітньо-професійної програми, студенти мають досягти таких результатів навчання:

- ПРН 2. Вміти аналізувати суспільні процеси у контексті аналізованої проблеми і демонструвати власне бачення шляхів її розв'язання;
- ПРН 3. Вміти проводити збір і інтегрований аналіз матеріалів з різних джерел;
- ПРН 4. Вміти формулювати власні обґрунтовані судження на основі аналізу відомої проблеми;
- ПРН 19. Вміти демонструвати необхідні знання та розуміння сутності та змісту основних правових інститутів і норм фундаментальних галузей права;
- ПРН 20. Вміти пояснювати природу та зміст основних правових явищ і процесів;
- ПРН 21. Вміти застосовувати набуті знання у різних правових ситуаціях, виокремлювати юридично значущі факти і формувати обґрунтовані правові висновки.

1.8. Пререквізити:

- Теорія держави і права;
- Конституційне право України (загальна частина).

2. Тематичний план навчальної дисципліни

Розділ 1. Поняття та становлення громадянського суспільства

ТЕМА 1. Поняття ознаки громадянського суспільства. Громадянське суспільство та держава

Зміст

Поняття громадянського суспільства. Концептуальні уявлення щодо сутності громадянського суспільства, його структури та ознак. Основні риси, властиві громадянському суспільству.

Поняття структури громадянського суспільства. Складові елементи структури громадянського суспільства. Соціальна система громадянського суспільства та її основні інститути. Структурні елементи економічної системи громадянського суспільства. Політична система громадянського суспільства та її інститути. Духовно-культурна та інформаційна система громадянського суспільства.

Співвідношення громадянського суспільства і держави. погляди щодо співвідношення громадянського суспільства і держави на різних етапах їх розвитку. Ознаки (рисни) громадянського суспільства — у його співвідношенні з державою.

Тема 2. Становлення громадянського суспільства в Україні і світі

Зміст

Ідеї щодо співвідношення суспільства і держави за часів Давньої Греції та Риму. Концепція громадянського суспільства від XVII до першої половини XIX століття. Основні положення щодо громадянського суспільства (*societas civilitas* – цивільного суспільства) як соціального феномену Т. Гобса, Дж. Лока, А. Фергюссона, Ш.-Л. Монтеск'є, І. Канта, Г. Гегеля, А. де Токвіля. Економічна сфера як головна складова такого суспільства (Дж. Лок). Сфера громадського неполітичного спілкування з власною громадською думкою як складова громадянського суспільства (А. Фергюссон). Нероздільність моралі і права, принципи правової держави, як сприятливі умови для функціонування громадянського суспільства (І. Кант, Г. Гегель). Соціо-культурний підхід до розуміння громадянського суспільства А. де Токвіля.

Загострення соціальних суперечностей у Європі і ідея громадянського суспільства з середини XIX до другої половини XX ст. (Дж. Кін, К. Маркс, Ф. Енгельс).

Сучасний дискурс з проблем громадянського суспільства у світі (Дж. Коен, Ю. Габермас, Ч. Тейлор, Р. Патнем, Дж. Александер).

Ідеї громадянського суспільства в Україні (М. Драгоманов, І. Франко, М. Грушевський, Б. Кістяківський).

Розділ 2. Конституційно-правовий статус громадських формувань та релігійних організацій як інститутів громадянського суспільства

Тема 3. Конституційно-правовий статус громадських об'єднань в Україні

Зміст

Міжнародно-правова концепція прав людини і право на об'єднання як важлива її складова. Міжнародні акти (Загальна Декларація прав людини й Міжнародний Пакт про громадянські та політичні права) про право людини на об'єднання.

Конституція України про право громадян України на свободу об'єднання у політичні партії та громадські організації для здійснення і захисту своїх прав і свобод та задоволення політичних, економічних, соціальних, культурних та інших інтересів. Загальна характеристика Закону України «Про громадські об'єднання».

Поняття та види громадських об'єднань. Особливості правового статусу громадських об'єднань. Порядок створення громадських об'єднань. Легалізація громадських об'єднань. Реєстрація громадських об'єднань; документи, необхідні для реєстрації, органи, що здійснюють реєстрацію. Засновники громадських об'єднань, членство в громадських об'єднаннях.

Права та обов'язки громадських об'єднань. Власність громадських об'єднань. Порядок фінансування громадських об'єднань.

Держава та громадські об'єднання. Державний нагляд та контроль за діяльністю громадських об'єднань. Відповідальність за порушення законодавства.

Порядок та підстави припинення діяльності громадських об'єднань.

Тема 4. Конституційно-правовий статус політичних партій в Україні

Зміст

Конституційне закріплення політичної багатоманітності в Україні. Конституційне право на свободу об'єднання в політичні партії в Україні. Функції політичних партій.

Поняття політичної партії. Законодавство України про політичні партії, тенденції його вдосконалення. Обмеження на створення й діяльність політичних партій.

Конституційні засади діяльності й статус політичних партій. Принципи створення й діяльності політичних партій. Порядок створення політичних партій. Засновники політичних партій. Членство в політичних партіях. Обмеження щодо членства в політичних партіях. Статути політичних партій. Символіка політичних партій. Припинення діяльності політичних партій.

Права політичних партій. Господарська та інша комерційна діяльність. Власність політичних партій. Порядок фінансування діяльності політичних партій. Обмеження щодо одержання коштів та іншого майна політичними партіями, їх установами та організаціями.

Конституційні засоби приходу політичних партій до влади. Політичні партії й вибори. Особливості пропорційної виборчої системи.

Політичні партії і український парламент. Особливості створення й діяльності депутатських фракцій у Верховній Раді України. Повноваження депутатських фракцій.

Державний нагляд та контроль за діяльністю політичних партій. Порядок здійснення фінансового контролю. Відповідальність за порушення законодавства. Види стягнень.

Взаємодія держави й політичних партій.

Тема 5. Конституційно-правовий статус релігійних організацій в Україні

Зміст

Конституційне право на свободу віросповідання. Законодавство України про свободу совісті та релігійні організації. Право на свободу совісті. Рівноправність громадян незалежно від їх ставлення до релігії. Відокремлення церкви (релігійних організацій) від держави. Відокремлення школи від церкви (релігійних організацій).

Релігійні організації в Україні. Релігійна громада. Релігійні управління і центри. Монастирі, релігійні братства та місії. Духовні навчальні заклади.

Порядок створення релігійних організацій. Засновники релігійних організацій. Членство в релігійних організаціях. Статути (положення) релігійних організацій. Реєстрація статутів (положень) релігійних організацій. Припинення діяльності релігійної організації.

Майновий стан релігійних організацій. Порядок користування майном релігійних організацій. Власність релігійних організацій. Виробнича й господарська діяльність релігійних організацій. Фінансування релігійних організацій.

Права релігійних організацій та громадян, пов'язані зі свободою віросповідання. Релігійні обряди та церемонії. Література й предмети релігійного призначення. Добродійна й культурно-освітня діяльність релігійних організацій. Міжнародні зв'язки та контакти релігійних організацій та віруючих.

Держава й релігійні організації. Право на альтернативну (невійськову) службу. Державний контроль за додержанням законодавства про свободу совісті та релігійні

організації. Державний орган України у справах релігій. Відповідальність за порушення законодавства про свободу совісті та релігійні організації.

Тема 6. Конституційно-правовий статус професійних спілок в Україні

Зміст

Конституційні засади організації й діяльності професійних спілок в Україні. Право на об'єднання в профспілки. Поняття професійних спілок. Законодавство про профспілки. Рівність профспілок. Незалежність профспілок. Статус профспілок.

Порядок створення профспілок. Членство в профспілках. Заборона дискримінації за ознаками належності до профспілок. Статуси профспілок. Легалізація профспілок, їх об'єднань. Символіка профспілок, їх об'єднань. Припинення діяльності профспілок.

Право профспілок на створення об'єднань. Міжнародні зв'язки профспілок. Професійні спілки та держава.

Права та обов'язки профспілок, їх об'єднань. Право профспілок, їх об'єднань представляти й захищати права та інтереси членів профспілок. Права профспілок, їх об'єднань щодо соціального захисту та забезпечення достатнього життєвого рівня громадян. Права профспілок, їх об'єднань у вирішенні трудових спорів. Право профспілок, їх об'єднань на організацію страйків та проведення інших масових заходів. Власність профспілок. Фінансування профспілок. Право на господарську та фінансову діяльність профспілок, їх об'єднань. Обов'язки профспілок, їх об'єднань щодо захисту прав та інтересів членів.

Профспілкові організації на підприємствах, в установах та організаціях. Гарантії діяльності профспілок. Обов'язок роботодавця щодо створення умов діяльності профспілок.

Відповідальність за порушення законодавства про профспілки.

Тема 7. Конституційно-правовий статус молодіжних та дитячих громадських організацій в Україні

Зміст

Поняття молодіжних та дитячих громадських організацій. Види молодіжних та дитячих громадських організацій. Законодавство України про громадські організації. Принципи утворення й діяльності молодіжних та дитячих громадських організацій.

Механізм створення молодіжних та дитячих громадських організацій. Засновники молодіжних та дитячих громадських організацій та їх спілок. Членство в молодіжних та дитячих громадських організаціях. Підстави та порядок припинення діяльності молодіжних та дитячих громадських організацій.

Статус молодіжних та дитячих громадських організацій. Права молодіжних та дитячих громадських організацій. Участь молодіжних та дитячих громадських організацій у підготовці та прийнятті рішень із питань державної політики щодо дітей та молоді. Господарська й інша діяльність молодіжних та дитячих громадських організацій.

Форми державної підтримки молодіжних та дитячих громадських організацій. Фінансова підтримка діяльності молодіжних та дитячих громадських організацій. Відповідальність молодіжних та дитячих громадських організацій за порушення законодавства.

Тема 8. Конституційно-правовий статус благодійних організацій в Україні

Зміст

Поняття благодійної діяльності й благодійних організацій. Засновники благодійних організацій. Організаційно-правові форми благодійних організацій (благодійне товариство; благодійний фонд; благодійна установа. Статус благодійних організацій.

Державна реєстрація благодійної організації. Статут (положення) благодійної організації. Права благодійних організацій. Обов'язки благодійної організації. Форми здійснення благодійної діяльності суб'єктами благодійництва. Органи управління благодійної організації

Майно благодійної організації. Джерела формування майна та коштів благодійних організацій. Господарська діяльність благодійної організації. Фінансова діяльність благодійної організації. Контроль за діяльністю благодійної організації.

Державна підтримка благодійництва та благодійної діяльності.

Здійснення міжнародної благодійної діяльності. Благодійництво та благодійна діяльність іноземних громадян, осіб без громадянства, іноземних та міжнародних організацій на території України.

Розділ 3. Конституційно-правовий статус медіа як інститутів громадянського суспільства.

Тема 9. Конституційне право громадян України на інформацію та державна політика у сфері медіа в Україні

Зміст

Конституційне право людини і громадянина на інформацію та особливості його нормативно-правового закріплення в Україні.

Поняття інформації. Інформаційна політика України. Інформаційний суверенітет. Види та галузі інформації. Поняття інформаційної діяльності, її суб'єкти та види.

Джерела інформації. Документи як джерела інформації. Публічні виступи як джерело інформації. Режим доступу до інформації. Інформація з відкритим доступом. Інформація з обмеженим доступом. Секретна інформація. Конфіденційна інформація.

Конституційно-правові гарантії права на інформацію в Україні.

Конституційно-правовий статус медіа. Свобода діяльності у сфері медіа. Державна політика та регулювання у сфері медіа.

Тема 10. Конституційно-правовий статус та види медіа в Україні

Зміст

Особливості нормативно-правового регулювання статусу медіа в Україні. Поняття суб'єктів у сфері медіа.

Конституційно-правовий статус друкованих медіа. Конституційно-правовий статус аудіовізуальних медіа. Вимоги до суб'єктів у сфері аудіовізуальних медіа. Публічні аудіовізуальні медіа. Конституційно-правовий статус онлайн-медіа.

Права та обов'язки суб'єктів у сфері медіа щодо організації надання медіа-сервісів. Мова медіа.

Ліцензування та реєстрація у сфері медіа. Умови, порядок організації та проведення конкурсу на отримання ліцензії.

Спільне регулювання у сфері медіа. Особливості правового регулювання медіа в умовах збройної агресії.

3. Структура навчальної дисципліни

Назви розділів і тем	Кількість годин											
	денна форма						заочна форма					
	усь го	у тому числі					усь ого	у тому числі				
		л	с	ла б.	інд .	с.р.		л	с	ла б	інд .	с.р.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Розділ 1. Поняття та становлення громадянського суспільства												
Тема 1. Поняття ознаки громадянського суспільства. Громадянське суспільство та держава.	10	2	0			8	14	2	0			12
Тема 2. Становлення громадянського суспільства в Україні і світі	12	2	2			8	12	0	0			12
Разом за розділом 1	22	4	2			16	26	2				24
Розділ 2. Конституційно-правовий статус громадських формувань та релігійних організацій як інститутів громадянського суспільства												
Тема 3. Конституційно-правовий статус громадських об'єднань в Україні	12	4	2			6	14	2	2			10
Тема 4. Конституційно-правовий статус політичних партій в Україні	16	6	4			6	14	2	2			10
Тема 5. Конституційно-правовий статус релігійних організацій в Україні	12	4	2			6	10	0	0			10
Тема 6. Конституційно-правовий статус професійних спілок в Україні	12	4	2			6	10	0	0			10
Тема 7. Конституційно-правовий статус молодіжних та дитячих громадських організацій в Україні.	8	2	0			6	10	0	0			10
Тема 8. Конституційно-правовий статус благодійних організацій в Україні	8	2	0			6	10	0	0			10
Разом за розділом 2	68	22	10			36	68	4	4			60
Розділ 3. Конституційно-правовий статус медіа як інститутів громадянського суспільства												

Тема 9. Конституційне право громадян України на інформацію та державна політика у сфері медіа в Україні	14	2	2			10	12	0	0			12
Тема 10. Конституційно-правовий статус медіа як інститутів громадянського суспільства	16	4	2			10	14	2	0			12
Разом за розділом 3	30	6	4			20	26	2	0			24
Усього годин	120	32	16			72	120	8	4			108

* проведення аудиторних занять здійснюється у змішаній формі навчання, яка поєднує безпосередні та опосередковані форми взаємодії студентів та викладача. Лекції та семінарські заняття проводяться у онлайн режимі із застосуванням платформ для відеоконференцій: ZOOM, Google Meet.

4. Теми семінарських занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Становлення громадянського суспільства в Україні і світі	2
2	Конституційно-правовий статус громадських об'єднань в Україні	2/2
3	Конституційно-правовий статус політичних партій в Україні	4/2
4	Конституційно-правовий статус релігійних організацій в Україні	2
5	Конституційно-правовий статус професійних спілок в Україні	2
6	Конституційне право громадян України на інформацію та державна політика у сфері медіа в Україні	2
7	Конституційно-правовий статус медіа як в Україні як структурного елементу громадянського суспільства	2
	Разом	16/4

5. Завдання для самостійної роботи

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Поняття ознаки громадянського суспільства. Громадянське суспільство та держава	8/12
2	Становлення громадянського суспільства в Україні та світі	8/12
3	Конституційно-правовий статус громадських об'єднань в Україні	6/10
4	Конституційно-правовий статус політичних партій в Україні	6/10
5	Конституційно-правовий статус релігійних організацій в Україні	6/10
6	Конституційно-Правовий статус професійних спілок в Україні	6/10
7	Конституційно-правовий статус молодіжних та дитячих громадських організацій в Україні	6/10
8	Конституційно-правовий статус благодійних організацій в Україні	6/10
9	Конституційне право громадян України на інформацію та державна політика у сфері медіа в Україні	10/12
10	Конституційно-правовий статус медіа як в Україні як структурного елементу громадянського суспільства	10/12
	Разом	72/108

Форми контролю виконання самостійної роботи – конспект питання з теми, віднесеного на самостійний розгляд (теми 1,7,8), доповідь (теми 2,4,10), складення проекту статуту (положення) громадського формування (теми 3,4,5,6,7,8).

6. Індивідуальні завдання

Індивідуальні завдання розвивають можливості самостійної роботи і сприяють більш поглибленому вивченню теоретичного матеріалу, формуванню вмінь використання знань для вирішення відповідних практичних завдань.

Індивідуальне завдання з навчальної дисципліни «Інститути громадянського суспільства» передбачене навчальним планом та полягає у підготовці та захисті презентації за визначеною, або обраною студентом за допомогою викладача темою з переліку, наведено в робочій програмі. Терміни видачі, виконання і захисту індивідуальних завдань визначаються викладачем.

Індивідуальне завдання виконується особою, яка навчається, самостійно із одержанням необхідних консультацій з боку науково-педагогічного працівника.

За презентацію студент може отримати до 5 балів.

Правила виконання презентацій

Презентація виконується за допомогою програми Microsoft Office PowerPoint и повинна складатися не менше, ніж з 15 слайдів.

Матеріал на слайді можна розділити на головний і додатковий. *Головний* необхідно виділити, щоб при демонстрації слайда він ніс основне смислове навантаження: розміром тексту або об'єкта, кольором, спецефектами, порядком появи на екрані. *Додатковий* матеріал призначений для підкреслення основної думки слайда.

Для різних видів об'єктів рекомендуються різні розміри шрифту. Заголовок слайда краще писати розміром шрифту 22-28, підзаголовок і підписи даних в діаграмах – 20-24, текст, підписи і заголовки осей в діаграмах, інформацію в таблицях – 18-22.

Для виділення заголовка, ключових слів використовуйте напівжирний або підкреслений шрифт. Для оформлення другорядної інформації та коментарів – курсив. На всіх слайдах презентації використовуйте шрифт одної назви.

Для гарного сприйняття презентації з будь-якої відстані в залі, текст краще набирати шрифтом Arial, Bookman Old Style, Calibri, Tahoma, Times New Roman або Verdana.

1. На першому слайді слід вказати назву МОН, назву ВНЗ, кафедру, прізвище, ім'я та по-батькові студента і тему презентації, номер навчальної групи.

2. На другому слайді подається зміст презентації.

3. На інших слайдах – наповнення теми.

4. У тексті на слайдах не допускається скорочення слів, крім загальноновживаних (ООН, ЄС, ОБСЄ та ін.).

5. Слайди повинні бути тезисними. Для надання презентації PowerPoint наочності і, якщо це необхідно, барвистості на деяких слайдах можна розмістити різні схеми, графіки, фотографії, малюнки, колажі. Вставлені фотографії або картинки повинні бути високої якості і досить великого розміру, інакше при розтягуванні вони втрачають різкість, чим можуть тільки зіпсувати ефект від презентації. При підготовці презентації може бути використаний звуковий супровід.

6. Презентація повинна бути підготовлена у наданому фоні (шаблон слайда). Не слід робити слайди занадто строкатими і розрізненими за колірним рішенням. Це шкодить формуванню нестійких зорових образів.

7. Слайди повинні або акцентувати увагу на чомусь, або візуалізувати матеріал (ті ж таблиці, схеми, малюнки з позначеннями, якщо є). Не ставте на одному слайді відразу кілька блоків зорової або текстової інформації. Це відволікає, розсіює увагу, погіршує концентрацію.

8. Слайд повинен бути простим для сприйняття – небагато тексту на одному слайді.

Створення презентації включає ряд етапів:

1. Вибір теми.

Студент самостійно вибирає тему з переліку тем індивідуально-дослідних завдань. При цьому слід враховувати, що студент має право в обсязі навчальної програми з громадських об'єднань в Україні самостійно обрати тему презентації, яка повинна бути погоджена з викладачем.

2. Аналіз літератури з даної теми.

Презентація – це супровід доповіді або виступу, тому спочатку необхідно розробити концепцію виступу, а потім вже братися за складання презентації.

В основному презентація повинна базуватися на матеріалах з підручників. Тому створенню презентації повинне передувати ретельне й поглиблене вивчення літератури, що відноситься до даної теми. Насамперед, корисно ознайомитися з науковою працею (або зазначеними главами, параграфами, сторонками) у цілому, щоб одержати про неї початкове загальне уявлення, яке може бути розширене за рахунок перегляду передмови, змісту і висновку роботи, якщо вони є. Головне на цьому етапі – виявити стрижневі проблеми досліджуваної теми й зробити їх основними пунктами плану презентації.

3. Виклад змісту теми за допомогою слайдів.

У презентації повинні бути послідовно розглянуті всі питання плану. Важливо прагнути до того, щоб теоретичний зміст роботи пов'язувався з аналізом практично-правових явищ. Студент повинен уміти показати, яке практичне значення має знання принципів, закономірностей і категорій.

Під час створення слайдів не варто користуватися застарілими джерелами, у яких можуть міститися помилкові погляди, неточні формулювання і висновки, застарілі цифрові дані. Отже, вміння виділяти головні теоретичні питання і роз'яснювати їх на конкретному матеріалі, використовуючи при цьому сучасну літературу, – такі основні вимоги до підготовки презентації.

6.1. Теми для презентацій

- структура громадянського суспільства;
- поняття та елементи політичної системи громадянського суспільства;
- основні етапи еволюції громадянського суспільства;
- українські мислителі про роль громад і громадського життя в розвитку суспільства і становленню правової держави;
- взаємовідносини громадських об'єднань і держави;
- реєстрація громадських об'єднань;
- власність громадських об'єднань, порядок фінансування громадських об'єднань;
- припинення діяльності громадських об'єднань;
- види партійних систем у світі, їх загальна характеристика;
- еволюція та особливості партійної системи в Україні;
- обмеження на створення й діяльність політичних партій в Україні;
- політичні партії і Верховна Рада України;
- фінансування статутної діяльності політичних партій: міжнародні стандарти та законодавство України;
- конституційно-правова відповідальність політичних партій;
- законодавство України про свободу совісті та релігійні організації;
- права релігійних організацій та громадян, пов'язані зі свободою віросповідання;
- відповідальність за порушення законодавства про свободу совісті та релігійні організації;

- власність та фінансування профспілок;
- гарантії діяльності профспілок;
- організаційно-правові форми благодійних організацій;
- форми здійснення благодійної діяльності суб'єктами благодійництва;
- право на інформацію в міжнародних договорах та законодавстві України;
- порядок ліцензування аудіовізуальних медіа;
- поняття цензури за законодавством України;
- право на оціночне судження;
- правовий статус Національного агентства з питань телебачення та радіомовлення.

7. Методи навчання

Методи навчання – це впорядковані способи діяльності педагога і студентів, спрямовані на ефективне розв'язання навчально-виховних завдань. Вони реалізуються через систему прийомів та засобів навчальної діяльності.

При викладанні та опануванні студентами навчальної дисципліни «Інститути громадянського суспільства» використовуються наступні методи навчання:

- словесні - описове розкриття навчального матеріалу, пояснення сутності відповідного явища, поняття, процесу, перевірка рівня самостійного опрацювання навчального матеріалу тощо (розповідь, пояснення, лекція, бесіда);
- наочні – демонстрація схем, таблиць, малюнків, відео тощо;
- практичні – формування вмінь, навичок оперування правовими категоріями, застосування правових норм та використання набутих знань при проведенні семінарських занять.

Крім того, за рівнем самостійної розумової діяльності застосовуються методи:

- проблемного викладу;
- частково-пошуковий метод;
- дослідницький метод.

8. Методи контролю

Методи контролю – це способи діагностичної діяльності, які дозволяють здійснювати зворотний зв'язок у процесі навчання з метою отримання даних про успішність навчання, ефективність навчального процесу.

При викладанні навчальної дисципліни «Інститути громадянського суспільства» використовуються такі види контролю результатів навчання: поточний протягом семестру, контрольна робота, передбачена навчальним планом, приймання індивідуальних завдань, підсумковий семестровий екзаме́н.

Поточний контроль проводиться на всіх видах аудиторних занять протягом семестру. Поточний контроль може проводитися у формі усного опитування або письмового контролю на семінарських заняттях, у формі виступів студентів при обговоренні питань на семінарських заняттях, у формі комп'ютерного тестування тощо.

Контрольна робота виконується у формі тесту на останньому семінарському занятті, містить 20 тестових питань по чотири варіанти відповіді в кожному, для заочної форми навчання 30 питань.

Підсумковий семестровий контроль з навчальної дисципліни є обов'язковою формою оцінювання результатів навчання студента. Він проводиться в терміни, встановлені графіком навчального процесу, та в обсязі навчального матеріалу, визначеного робочою програмою навчальної дисципліни. Семестровий контроль проводиться у формі екзаме́ну. Студента допускають до семестрового контролю за умови виконання ним усіх видів робіт з цієї навчальної дисципліни, передбачених навчальним планом та набрання мінімум 10 балів.

Залік складається за білетами, затвердженими кафедрою. Викладач в обов'язковому порядку повинен ознайомити студентів зі змістом залікових питань, зразком білету на початку вивчення навчальної дисципліни. Білет складається з двох форм завдань: відповідей на відкриті питання та тестове завдання. Він містить два відкритих питання та 30 тестових питань по чотири варіанти відповіді в кожному. У разі складання заліку в дистанційній формі заліковаробота містить 40 тестових питань по чотири варіанти відповіді в кожному.

Максимальна сума балів, яку може набрати студент при складанні заліку з навчальної дисципліни, складає 40.

Оцінка підсумкового контролю виставляється за національною шкалою як сума балів, набраних здобувачем вищої освіти протягом семестру при виконанні контрольних заходів, передбачених програмою навчальної дисципліни та балів, набраних при складанні семестрового заліку.

Максимальна сума балів, які може набрати студент при вивченні навчальної дисципліни, складає 100.

Питання, які виносяться на складання поточного та підсумкового контролю

1. Поняття та ознаки громадянського суспільства.
2. Структура громадянського суспільства.
3. Ідеї громадянського суспільства в Україні і світі.
4. Право громадян України на об'єднання – невід'ємне право людини і громадянина.
5. Загальна Декларація прав людини й Міжнародний Пакт про громадянські та політичні права про право людини на об'єднання.
6. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод про право людини на об'єднання.
7. Конституція України про право громадян України на свободу об'єднання у політичні партії та громадські організації.
8. Загальна характеристика Закону України «Про громадські об'єднання» від 22 березня 2012 р.
9. Поняття й види громадських об'єднань.
10. Принципи створення й діяльності громадських об'єднань.
11. Обмеження на створення й діяльність громадських об'єднань.
12. Держава й громадські об'єднання.
13. Роль громадських об'єднань у формуванні демократичної, правової держави в Україні.
14. Значення діяльності громадських об'єднань для становлення в Україні громадянського суспільства.
15. Статус громадських об'єднань.
16. Засновники громадських об'єднань. Членство в громадських об'єднаннях.
17. Легалізація громадських об'єднань. Її види.
18. Припинення діяльності громадських об'єднань.
19. Права зареєстрованих громадських об'єднань. Власність громадських об'єднань.
20. Господарська та інша комерційна діяльність громадських об'єднань.
21. Державний нагляд та контроль за діяльністю громадських об'єднань.
22. Відповідальність за порушення законодавства про громадські об'єднання.
23. Конституційне закріплення принципу політичної багатоманітності.
24. Загальна характеристика Закону України «Про політичні партії в Україні» від 5 квітня 2001 р.
25. Поняття і види партійних систем.
26. Партійна система України.
27. Поняття й види політичних партій.
28. Функції політичних партій.

29. Засади створення та діяльності політичних партій.
30. Статут та програма політичної партії.
31. Організаційна структура політичних партій.
32. Права та обов'язки політичних партій.
33. Власність політичних партій. Виробнича й господарська діяльність політичних партій.
34. Припинення діяльності політичних партій.
35. Фінансування політичних партій.
36. Внески на підтримку політичних партій.
37. Держава й політичні партії. Вибори й політичні партії.
38. Організаційно-правові засади впливу політичних партій на законодавчий процес в Україні.
39. Правові засади взаємовідносин між політичними партіями та громадськими організаціями в Україні.
40. Припинення діяльності політичних партій.
41. Відповідальність політичних партій.
42. Конституційне право на свободу об'єднання в професійні спілки. Законодавство про профспілки.
43. Право на об'єднання в профспілки. Членство в профспілках.
44. Статус професійних спілок.
45. Професійні спілки та держава.
46. Статути профспілок. Легалізація профспілок, їх об'єднань.
47. Права та обов'язки профспілок.
48. Гарантії діяльності професійних спілок.
49. Конституційне право на свободу совісті.
50. Відокремлення церкви (релігійних організацій) від держави. Відокремлення школи від церкви (релігійних організацій).
51. Поняття й види релігійних організацій.
52. Релігійна громада. Релігійні управління й центри.
53. Монастирі, релігійні братства та місії. Духовні навчальні заклади.
54. Статути (положення) релігійних організацій. Реєстрація статутів (положень) релігійних організацій.
55. Припинення діяльності релігійної організації.
56. Власність релігійних організацій. Виробнича й господарська діяльність релігійних організацій.
57. Відповідальність за порушення законодавства про свободу совісті і релігійні організації.
58. Засновники молодіжних та дитячих громадських організацій, їх спілок. Членство в молодіжних та дитячих громадських організаціях.
59. Статус молодіжних та дитячих громадських організацій.
60. Держава й молодіжні та дитячі громадські організації.
61. Відповідальність молодіжних та дитячих громадських організацій за порушення законодавства.
62. Поняття благодійної діяльності та благодійних організацій.
63. Засновники благодійних організацій.
64. Організаційно-правові форми благодійних організацій.
65. Державна реєстрація благодійної організації.
66. Права та обов'язки благодійних організацій.
67. Майно благодійної організації. Джерела формування майна та коштів благодійних організацій.
68. Господарська діяльність благодійної організації.
69. Припинення діяльності благодійних організацій.
70. Право на інформацію в міжнародних договорах та законодавстві України.
71. Поняття та види інформації.

72. Види інформаційної діяльності.
73. Поняття та суб'єкти інформаційних відносин.
74. Гарантії діяльності медіа та журналістів.
75. Відповідальність та порушення законодавства про інформацію.
76. Право на оціночне судження.
77. Поняття суб'єктів у сфері медіа.
78. Конституційно-правовий статус друкованих медіа.
79. Конституційно-правовий статус аудіовізуальних медіа.
80. Вимоги до суб'єктів у сфері аудіовізуальних медіа.
81. Публічні аудіовізуальні медіа.
82. Конституційно-правовий статус онлайн-медіа.
83. Права та обов'язки суб'єктів у сфері медіа щодо організації надання медіа-сервісів.
84. Мова медіа.
85. Ліцензування та реєстрація у сфері медіа.
86. Умови, порядок організації та проведення конкурсу на отримання ліцензії.
87. Спільне регулювання у сфері медіа.
88. Особливості правового регулювання медіа в умовах збройної агресії.

9. Схема нарахування балів

Денна форма навчання

Загальна кількість балів – 100.

Кількість балів за залік – 40.

Кількість балів протягом семестру – 60:

Кількість балів за відповіді на семінарських заняттях, виконання індивідуального завдання
 $\Sigma 40 = 40$:

Формула обчислення

$$\Sigma 40 = \Sigma 1$$

Примітка:

$\Sigma 40$ – сума максимальної кількості балів

$\Sigma 1$ – сума балів, що отримав студент за відповіді на семінарських заняттях.

Контрольна робота (одна в семестр) – 20 балів

Поточний контроль та самостійна робота											Разом	Залік	Сума
Розділ 1						Розділ 2					60	40	100
T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7	T8	T9	T10	KP			
$\Sigma 40$										20			

T1, T2 ... T12 – теми розділів.

Заочна форма навчання

Загальна кількість балів – 100.

Кількість балів за залік – 40.

Кількість балів протягом семестру – 60:

Кількість балів за відповіді на семінарських заняттях, виконання індивідуального завдання –
 $\Sigma 30 = 30$:

Формула обчислення

$$\Sigma 30 = \Sigma 1$$

Примітка:

$\Sigma 30$ – сума максимальної кількості балів

$\Sigma 1$ – сума балів, що отримав студент за відповіді на семінарських заняттях.

Контрольна робота – 30.

Поточний контроль та самостійна робота											Разом	Залік	Сума
Розділ 1					Розділ 2						60	40	100
T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7	T8	T9	T10	KP1			
$\Sigma 30$										30			

T1, T2 ... T12 – теми розділів.

Критерії оцінювання навчальних досягнень

Критерії оцінювання усної відповіді

Відповідь на семінарському занятті – **1-5 балів**.

5 балів ставиться за наступних умов:

- студент активно працює протягом усього практичного заняття;
- дає повний, правильний, послідовний, зв'язний, обґрунтований виклад питання, що супроводжується правильними прикладами та посиланням на чинне законодавство;
- все, що викладається, повинно свідчити про глибоке розуміння і орієнтацію в явищах і процесах, що вивчаються;
- правильні вичерпні відповіді на додаткові питання викладача.

4 бали ставиться за наступних умов:

- студент активно працює протягом практичного заняття;
- дає правильний, повний виклад змісту підручника і матеріалу, поданого викладачем, але на додаткові контрольні питання, які ставить викладач для з'ясування глибини розуміння і вміння орієнтуватися в явищах і процесах, відповідає лише з деякою допомогою викладача чи колег;
- недостатньо вичерпні відповіді на додаткові запитання викладача.

3 бали ставиться за наступних умов:

- студент на занятті поводить себе пасивно, відповідає лише за викликом викладача;
- в цілому виявляє знання основного навчального матеріалу, що розглядається, але під час відповіді допускає помилки і усвідомлює їх тільки після вказівки викладача;
- відповіді на запитання дає не одразу, а тільки після деякого напруження пам'яті, при чому відповіді нечіткі;
- не в змозі без допомоги викладача вивести співвідношення з іншими проблемами дисципліни, що вивчається;

2 бали ставиться за наступних умов:

- допускає суттєві помилки або зовсім пропускає матеріал і частково виправляє ці помилки тільки після вказівки викладача;
- студент виявляє незнання значної частини навчального матеріалу, нелогічно і невпевнено його викладає, у відповіді мають місце заминки і перерви, не може пояснити проблему, хоча і розуміє її;
- викладає матеріал не достатньо зв'язно і послідовно.

1 бал ставиться за наступних умов:

- студент припускається грубих помилок при викладі матеріалу і не виправляє ці помилки навіть при вказівці на них викладача;
- виявляє нерозуміння навчального матеріалу і як наслідок цього – повна відсутність навичок як в аналізі явищ, так і у подальшому виконанні практичних завдань.

Критерії індивідуального завдання

Оцінка за індивідуальне завдання (виконання та захист презентації) – до 5 балів.

Критерії оцінювання контрольної роботи

Оцінка за контрольну роботу – до 20 балів. Контрольна робота містить 20 тестових питань по чотири варіанти відповіді в кожному. Правильний варіант відповіді один.

Критерії оцінювання залікової роботи

Оцінка за залікову роботу – до 40 балів. Залікова робота містить два відкритих питання та 30 тестових питань по чотири варіанти відповіді в кожному. Правильний варіант відповіді один. За відповідь на відкриті питання студент отримує від 0 до 10 балів, за відповіді на тестове завдання до 30 балів. У разі складання заліку в дистанційній формі залікова робота містить 40 тестових питань по чотири варіанти відповіді в кожному. Правильний варіант відповіді один. За відповіді студент отримує до 40 балів.

За результативну наукову роботу (написання наукової роботи, тез доповідей, участь в науково-практичних конференціях, участь у роботі наукового гуртку тощо) за профілем цієї дисципліни, за рішенням кафедри відповідно до критеріїв, встановлених програмою навчальної дисципліни, студент може отримати до 10 додаткових (заохочувальних) балів.

Заочна форма навчання

Критерії оцінювання усної відповіді.

Відповідь на семінарському занятті – **1-15 балів**.

Поточний контроль здійснюється, зокрема, у формі опитування та перевірки результатів виступів на семінарських та практичних заняттях за п'ятибальною шкалою оцінок.

10-15 балів ставиться за наступних умов:

- студент активно працює протягом усього практичного заняття;
- дає повний, правильний, послідовний, зв'язний, обґрунтований виклад питання, що супроводжується правильними прикладами з доктринальних джерел та посиланням на чинне законодавство;
- все, що викладається, повинно свідчити про глибоке розуміння і орієнтацію в явищах і процесах, що вивчаються;
- правильні вичерпні відповіді на додаткові питання викладача.

9-7 балів ставиться за наступних умов:

- студент активно працює протягом практичного заняття;
- дає правильний, повний виклад змісту підручника і матеріалу, поданого викладачем, але на додаткові контрольні питання, які ставить викладач для з'ясування глибини розуміння і вміння орієнтуватися в явищах і процесах, відповідає лише з деякою допомогою викладача чи колег;
- недостатньо вичерпні відповіді на додаткові запитання викладача.

6-5 балів ставиться за наступних умов:

- студент на занятті поводить себе пасивно, відповідає лише за викликом викладача;
- в цілому виявляє знання основного навчального матеріалу, що розглядається, але під час відповіді допускає помилки і усвідомлює їх тільки після вказівки викладача;
- відповіді на запитання дає не одразу, а тільки після деякого напруження пам'яті, причому відповіді нечіткі;
- не в змозі без допомоги викладача вивести співвідношення з іншими проблемами дисципліни, що вивчається;

3-4 бали ставиться за наступних умов:

- допускає суттєві помилки або зовсім пропускає матеріал і частково виправляє ці помилки тільки після вказівки викладача;
- студент виявляє незнання значної частини навчального матеріалу, нелогічно і невпевнено його викладає, у відповіді мають місце заминки і перерви, не може пояснити проблему, хоча і розуміє її;
- викладає матеріал не достатньо зв'язано і послідовно.

1-2 бали ставиться за наступних умов:

- студент припускається грубих помилок при викладі матеріалу і не виправляє ці помилки навіть при вказівці на них викладача;
- виявляє нерозуміння навчального матеріалу і як наслідок цього – повна відсутність навичок як в аналізі явищ, так і у подальшому виконанні практичних завдань.

Критерії оцінювання контрольної роботи

Оцінка за контрольну роботу – до 30 балів. Контрольна робота містить 30 тестових питань по чотири варіанти відповіді в кожному. Правильний варіант відповіді один.

Критерії оцінювання залікової роботи

Оцінка за залікову роботу – до 40 балів. Залікова робота містить два відкритих питання та 30 тестових питань по чотири варіанти відповіді в кожному. Правильний варіант відповіді один. За відповідь на відкриті питання студент отримує від 0 до 10 балів, за відповіді на тестове завдання до 30 балів. У разі складання заліку в дистанційній формі залікова робота містить 40 тестових питань по чотири варіанти відповіді в кожному. Правильний варіант відповіді один. За відповіді студент отримує до 40 балів.

За результативну наукову роботу (написання наукової роботи, тез доповідей, участь в науково-практичних конференціях, участь у роботі наукового гуртку тощо) за профілем цієї дисципліни, за рішенням кафедри відповідно до критеріїв, встановлених програмою навчальної дисципліни, студент може отримати до 10 додаткових (заохочувальних) балів.

Шкала оцінювання

Сума балів за всі види навчальної діяльності протягом семестру	Оцінка за національною шкалою
90-100	зараховано
70-89	
50-69	
1-49	незараховано

10. Рекомендована література

Базова література

Нормативно-правові акти

1. Конституція України : від 28 червня 1996 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Tex>
2. Європейська конвенція про транскордонне телебачення : від 05.05.1989 року. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_444#Text
3. Загальна декларація прав людини : від 10 грудня 1948 року. URL : http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=995_015
4. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод : від 4 листопада 1950 року. URL : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_004.
5. Про альтернативну (невійськову) службу : Закон України від 12 грудня 1991 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1975-12#Text>
6. Про благодійну діяльність та благодійні організації : Закон України від 05.07.2012 № 5073-VI. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5073-17#Text>
7. Про громадські об'єднання : Закон України від 22.03.2012 № 4572-VI. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4572-17#Text>

8. Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань : Закон України від 15.05.2003 № 755-IV. URL : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/755-15>
9. Про медіа: Закон України від 13 грудня 2022 року № 2849-IX URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2849-20#Text>
10. Про основні засади молодіжної політики : Закон України від 27 квітня 2021 року № 1414-IX. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1414-20#Text>
11. Про інформацію : Закон України від 02.10.1992 № 2657-XII URL : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2657-12>
12. Про політичні партії в Україні : Закон України від 5 квітня 2001 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2365-14#Text>
13. Про професійні спілки, їх права та гарантії діяльності : Закон України від 15 вересня 1999 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1045-14#Text>
14. Про свободу совісті та релігійні організації : Закон України від 23 квітня 1991 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/987-12#Text>
15. Рішення Конституційного суду України у справі за конституційним поданням Жашківської районної ради Черкаської області щодо офіційного тлумачення положень частин першої, другої статті 32, частин другої, третьої статті 34 Конституції України : від 20 січня 2012 року № 2-рп/2012. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v002p710-12#n51>.
16. Керівні принципи заборони та розпуску політичних партій : міжнародний документ від 11 грудня 1999 р. / Рада Європи, Венеціанська комісія. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_159#Text
17. Рекомендація CM/Rec(2007)14 Комітету міністрів Ради Європи державам-членам (Щодо створення та діяльності неурядових організацій) : від 10 жовтня 2007. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_937#Text
18. Guidelines on political party regulation by OSCE/ODIHR and Venice Commission. URL : [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdfid=CDL-AD\(2010\)024-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdfid=CDL-AD(2010)024-e)
19. Financing of political parties Parliamentary Assembly Recommendation 1516 (2001). URL : <http://www.assembly.coe.int/nw/xml/XRef/Xref-XML2HTML-en.asp?fileid=16907&lang=en>
20. Recommendation Rec(2003)4 of the Committee of Ministers to member states on common rules against corruption in the funding of political parties and electoral campaigns. URL : [https://www.coe.int/t/dg1/legalcooperation/economiccrime/cybercrime/cy%20activity%20interface2006/rec%202003%20\(4\)%20pol%20parties%20EN.pdf](https://www.coe.int/t/dg1/legalcooperation/economiccrime/cybercrime/cy%20activity%20interface2006/rec%202003%20(4)%20pol%20parties%20EN.pdf)

Підручники, навчальні посібники

1. Колодій А. М., Олійник А. Ю. Права, свободи та обов'язки людини і громадянина в Україні : підруч. К. : Правова єдність. 2008. 350 с.
2. Конституційне право України. Академічний курс : підручник : у 2 т. Т. 2 / за загальною редакцією Ю. С. Шемшученка. К. : Юридична думка, 2008. 800с.
3. Конституційне право України : підручник. відп. ред. проф., д.ю.н. М.О. Баймуратов. К. : Правова єдність, 2009. 1008 с.
4. Конституційне право : підручник / Ю. Г. Барабаш, О. М. Бориславська, В. М. Венгер ; ОБСЄ. К. : ВАІТЕ, 2021. 528 с.
5. Конституція України : науково-практичний коментар / редкол. : В. Я. Тацій, О. В. Петришин, Ю. Г. Барабаш та ін. 2-ге вид., переробл. і допов. Х. : Право, 2011. 1128 с.
6. Конституція України у судових рішеннях / М.П.Орзіх, А.А. Єзеров, Д.С.Терлецький. К. : Юрінком Інтер, 2011. 432 с.
7. Майданник О.О. Конституційне право України : навч. посіб. К: Алерта, 2011. 380 с.
8. Погорілко В. Ф., Федоренко В. Л. Конституційне право України: Підруч. / за заг. ред. проф. В. Л. Федоренка К. : КНТ, Видавництво Ліра К, 2011. 532 с.

9. Серьогін В.О. Конституційне право України : навч. посіб. Х. : ХНУВС, 2010. 368 с.
10. Совгіря О. В., Шукліна Н. Г. Конституційне право України. Повний курс: навч. посіб. Київ: Юрінком Інтер, 2018. 556 с.

Допоміжна література

1. Артеменко І.В. Парламентська діяльність політичних партій в Україні: державно-управлінський аспект. *Публічне адміністрування: теорія та практика*: електрон. зб. наук. праць. 2012. Вип. 2(8). URL : [http://www.dbuapa.dp.ua/zbirnik/2012-02\(8\)/12aivdua.pdf](http://www.dbuapa.dp.ua/zbirnik/2012-02(8)/12aivdua.pdf)
2. Бальний Ю. Громадянське суспільство в Україні в умовах розбудови правової демократичної державності. *Вісник Центральної виборчої комісії*. 2008. № 1 (11). С. 46–47.
3. Бедрак Н.М. Партії як інститут політичного представництва. *Актуальні проблеми політики*. 2014. Вип. 52. С. 274-281. URL : <http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/349/Bedrak%20Part%20yak%20inst2.pdf?sequence=1>
4. Василенко О. М. Активізація дієвості соціального партнерства державних інституцій з громадськими організаціями. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2018. № 6. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=105>.
5. Висоцький В.М. Функції політичних партій: правовий зміст поняття, ознаки, правова регламентація. *Держава і право*: зб. наук. праць. Сер. Юридичні і політичні науки. Вип. 49. 2011. С. 147-153 URL : <http://dspace.nbuv.gov.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/34297/21-Visotskiy.pdf?sequence=1>
6. Волкова О. М. Громадянське суспільство: український контекст. *Юридичний вісник*. 2014. № 2 (31). С. 24–28.
7. Гаєва Н.П. Об'єднання громадян – суб'єкти конституційно-правових відносин. *Часопис Київського університету права*. 2007. № 3. С. 63-68.
8. Гонюкова Л.В. Політичні партії як інститут державної політики та управління: теоретико-методологічний аналіз: монограф. К. : НАДУ, 2009. 392 с. URL : <http://lib.rada.gov.ua/static/about/text/Gonukova.pdf>
9. Громадські організації у дискурсі демократизації суспільства: монографія / Мін-во освіти і науки, Нац. пед. ун-т імені М. П. Драгоманова; за науковою ред. В.П. Беха ; редкол. : В.П. Бех (голова), Г.О. Нестеренко (заст. голови) та ін. Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2011. 680 с.
10. Держава у правовому вимірі : навч. посіб. у питаннях та відповідях / Кагановська Т. Є., Григоренко Є. І., Григоренко Я. О., Передерій О. С. ; за ред. Т. Є. Кагановської; Фонд підтримки демократ. ініціатив Є. Кушнар'ова; Харк. нац. ун-т ім. В. Н. Каразіна. Х. : Право, 2013. 585 с.
11. Долежан В. Проблеми правового регулювання організації і проведення масових публічних акцій. *Право України*. 2003. № 7.
12. Жильнікова Н.Д. Види громадських об'єднань в Україні. *Порівняльно-аналітичне право*. 2014. № 3. С. 51-53. URL : http://www.par.in.ua/3_2014/15.pdf
13. Журавський В.С. Політичний процес в Україні: аналіз, пошуки, рішення. К., 1995.
14. Журенюк Т.В. Правовий статус та види громадських об'єднань. *Форум права*. 2012. № 4. С. 356-361. URL : <http://arhive.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2012-4/121gtvvgo.pdf>
15. Зубенко Г.В. Європейські стандарти та законодавство України щодо участі громадських об'єднань у прийнятті рішень на місцевому рівні. *Вісник ХНУ імені В.Н. Каразіна*. Серія : ПРАВО. 2022. № 33. С. 52-59.
16. Зубенко Г.В. Принципи прозорості, відкритості та публічності в діяльності громадських формувань. *Вісник ХНУ імені В.Н. Каразіна*. Серія : ПРАВО. 2022. № 34.

17. Зубенко Г.В. Свобода об'єднання в конституціях України та держав-членів Європейського Союзу: порівняльно-правовий аспект. *Конституція України: ціннісний вимір 25-річного досвіду державотворення та правотворення* : Тези доповідей Міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 23 червня 2021 р.) / Київський національний університет імені Тараса Шевченка. К. : ФОП Кішка І. В. 2021. С. 191-196.
18. Каплій О. Удосконалення нормативних гарантій діяльності засобів масової інформації як необхідна вимога сучасності. *Юридичний вісник*. 2015. № 2. С. 116–123.
19. Кафарський В.І. Політичні партії України: конституційно-правове регулювання організації та діяльності: монограф. К. : Логос, 2008. 560 с.
20. Кириченко В.М. Функції політичних партій та проблеми їх виконання в Україні. *Конституційно-правові академічні студії*. 2018. № 1. С. 94-101.
21. Кириченко Ю.В. Конституційне закріплення права на свободу об'єднання в Україні та європейських державах. *Наук. вісник Ужгород. нац. ун-ту*. Сер. «Право». 2014. Вип. 27. Том 1. С. 98-102.
22. Ковальчук В.Б. Правові засади функціонування громадських організацій у процесі становлення громадянського суспільства в Україні. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. 2014. № 1. С. 13-25.
23. Ковриженко Д. Регулювання політичних партій в Україні: сучасний стан і напрями реформ. *Часопис ПАРЛАМЕНТ*. 2010. № 2. С. 2-88. URL : http://parlament.org.ua/docs/files/9/1286195347_ans.pdf
24. Козирева А.О. Поняття та ознаки громадських об'єднань як суб'єктів публічного управління. *Форум права*. 2013. Вип.1. С. 459-465 URL : <http://archive.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2013-1/13kaouvu.pdf>
25. Кормич Л.І. Громадські об'єднання та політичні партії сучасної України. К., 2004.
26. Кулеба О. Молодіжні громадські організації: різновиди, суспільні функції та проблема активізації їх діяльності. *Українська національна ідея: реалії та перспективи розвитку*. 2012. Вип.24. С. 45-50 URL : http://ena.lp.edu.ua:8080/bitstream/ntb/13459/1/9_45-50_Vyp_24_Nac-idea.pdf
27. Людвик І. В. Конституційно-правовий статус ЗМІ: поняття, структура та юридичні ознаки. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2011. № 1. с. 111–116.
28. Мороз О.М. Правові та організаційні засади реалізації права на свободу об'єднання як основи формування й розвитку громадянського суспільства в Україні. *Наук. вісник Ужгород. нац. ун-ту*. Сер. Право. – 2014. Вип. 26. С. 24-27.
29. Новіков М. М. Об'єднання громадян у механізмі взаємодії держави і громадянського суспільства : дис. канд. юрид наук. Х., 2002. 221 с.
30. Олефіренко Е.О. Правове регулювання державного фінансування політичних партій: вітчизняний і світовий досвід. *Порівняльно-аналітичне право*. 2016. № 1. С. 74-76.
31. Піддубна В. Релігійні організації як юридичні особи. *Право України*. 2005. № 4.
32. Руцинська Т.П. Господарсько-правовий статус громадських організацій: пропозиції до законодавства. *Форум права*. 2016. № 3. С. 224-229.
33. Семьоркіна О. Громадські формування як інститути громадянського суспільства. *Юридичний вісник України*. 2011. № 13 (821). С. 13-17.
34. Серьогін В.О. Громадські об'єднання в Україні: Навчальний посібник. Харків: Штрих, 2002. 68 с.
35. Суран А.В. Політичні партії як засіб реалізації права на свободу об'єднання в Україні. *Наук. вісник Ужгород. нац. ун-ту*. Сер. Право. 2013. Вип. 22. Ч. І. Т.1. С. 116-119.
36. Теслицький А.М. Класифікація громадських об'єднань в Україні. *Науковий вісник Чернівецького університету*. 2011. Вип. 559. Правознавство. С. 44-47.
37. Тимошенко В. І. Розвиток ідеї громадянського суспільства в теорії політико-правової думки. *Громадянське суспільство в Україні: проблеми становлення* / В. Ф. Сіренко, В. І. Тимошенко, Т. І. Ковальчук та ін. К. : Логос, 1997. С. 6–42.

39. Тодика Ю. Конституційні засади формування громадянського суспільства в Україні. *Вісник Академії правових наук України*. № 1 (32). С. 34–44.
40. Україна: громадянське суспільство в контексті європейської інтеграції / відп. ред. Л. Ф. Компанцева, Г. А. Петровська. Луганськ : Знання, 2004. 350 с.
41. ФАРБОТА М.Р. Правовий статус засобів масової інформації в Інтернет-середовищі. *Інформація і право*. 2015. № 2(14). С. 92-97.
42. Халецька А. А. Неприбуткові організації та їх значення в реалізації соціальної політики держави. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2018. № 6. URL: <http://www.dy.nauka.com.ua/?op=1&z=114>.
43. Цибульська А.В. Право на доступ до інформації в Україні: конституційно-правовий аспект. *ВІСНИК ДНІПРОПЕТРОВСЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ ІМЕНІ АЛЬФРЕДА НОБЕЛЯ*. Серія «ЮРИДИЧНІ НАУКИ». 2013. № 2 (5). С. 49-54.
44. Чернявська Б.В. Юридичні дефекти у правовому забезпеченні реалізації права на свободу об'єднання у громадські організації в Україні. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2019. Вип. 3 (28). Том. 2. С. 123-128.
45. Ярош Я. Політичні партії як суб'єкти громадянського суспільства. *Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії*. 2018. № 2 (4). С. 146–156.

11. Посилання на інформаційні ресурси в Інтернеті, відео лекції, інше методичне забезпечення

1. Єдиний веб-портал органів виконавчої влади України. URL : <http://www.kmu.gov.ua/>
2. Офіційне інтернет-представництво Президента України. URL : <http://www.president.gov.ua/>
3. Офіційний веб-портал Верховної Ради України. URL : <http://portal.rada.gov.ua/>
4. Політичні партії. URL : <http://www.drsu.gov.ua/show/202>
5. Пошукова система «Єдиний Реєстр громадських формувань». URL : <http://rgf.informjust.ua/>
6. Реєстр організацій роботодавців та їх об'єднань. URL : <http://www.drsu.gov.ua/show/11102>
7. Реєстр професійних спілок та їх об'єднань. URL : <http://www.drsu.gov.ua/show/11103>
8. Рекомендації щодо розробки статутів громадських об'єднань. URL : <http://www.drsu.gov.ua/show/11437>